

ФОРМИ ВО ЛЕТ, МЕЃУНАРОДНИ УМЕТНИЦИ ВО ФРАНЦУСКИТЕ КОЛЕКЦИИ

Историјата на уметноста во 20. век, која е обележана со преселби и одење во егзил на уметниците, ни открива една неверојатна разновидност на животни патешествија и уметничка пракса. По Втората светска војна, голем дел од уметниците заминуваат во Париз, како космополитски град и светска крстосница, каде што се формираат многубројни меѓународни уметнички заедници. Париз, во поствоена Европа, е вистинско плодно тло за уметниците кои бегаат од тоталитарните режими, насилните конфликти или авторитарните уметнички доктрини. Оваа уметничка динамика раѓа значајни движења, во кои спаѓа и *Втората париска школа*.

Во собраната колекција под името *Форми во лет* – наслов на графика од Енрике Пејсере (1927 - 1988) – интересот е посебно насочен кон делата кои ја сочинуваат *a posteriori* оваа втора париска школа. Овој концепт ја опфаќа само парцијално уметничката реалност на тоа време во кое постојат и одредени стилови фокусирани кон апстрактното во уметноста, како што се ташизмот, лирската апстракција, итн. Овој избор на дела сведочи дека, во поствоениот период, вистинската состојба е многу посложена, како што е и случај со уметниците кои избрале доброволно или под присилба на политичките или економски околности, а некои и поради уметничките услови, да дојдат во Франција.

Македонците добро ја познаваат оваа историја: страшниот земјотрес во 1963 година и удирањето на темелите на новиот *Музеј на современата уметност*. По изградбата следат патувања и состаноци на директорот на Музејот, Борис Петковски, со неговите колеги од други земји, со цел да создаде нова музејска колекција. Меѓу нив е и Жан Касу, тогашен директор на *Музејот на модерната уметност на Градот Париз*, којшто ќе изјави: „Франција е париската школа, а париската е меѓународна школа”. Со тоа Париз станува многу повеќе од обичен град – тој се претвора во меѓународен центар за уметници од целиот свет, а значењето на изразот *втора париска школа* станува многу подлабоко од изворното. Во каталогот на изложбата од 1966 година, Борис Петковски истакнува дека оваа донација содржи дела од најпознатите француски и светски уметници од поствоениот период. Донираните дела биле поделени по категории, а токму изложбите ќе ја истакнат нивната поврзаност. Сепак, ако се анализира разновидноста на француската колекција, чии автори се со разнообразно потекло, се поставува прашањето дали поделбата по национална припадност е соодветна. По Втората светска војна следи период на обнова, кој сепак е исполнет и со немири, несигурност и промени. Мноштво уметници, чии дела ја красат оваа колекција, целосно ќе се преселат во Франција, дел од нив добиваат државјанство, а другиот дел, пак, одлучуваат да заминат на друго место. Некои ќе избегаат од немирите, но други ќе се доселат, благодарение на стипендии за студии, по што ќе започнат да работат во престижни институции, како што се *Cité universitaire internationale* и *Cité internationale des arts*, којашто во 1964 – година кога била направена донацијата - била сè уште во фаза на изградба. Сепак, без разлика на временскиот период поминат во Франција, секој од нив се доселил во потрага по нешто, а сите заедно ја основале оваа уметничка заедница или, со други зборови, оваа *Сцена*.

Уметничката сцена ја бојосуваат личности кои минуваат низ нејзе, ја збогатуваат и оставаат дел од себе. Во каталогот на изложбата изработен по повод првиот прием на делата

во Скопје, Борис Петковски се навраќа на уметничките трендови што тогаш се среќаваат во ателјеата, галериите и париските салони. Оваа колекција поттикнува мошне голема љубопитност, но Петковски во својот текст се фокусира на водечките фигури. Сепак, колекцијата во Скопје открива една поинаква реалност. Покрај славните имиња кои ја одбележаа уметноста, се откриваат и помалку познати уметници, кои, иако кратко, сепак се неизоставен дел од оваа *втора париска школа*. Дел од нив го посетувале и *Ателје 17*, легендарното графичко студио основано од сликарот и графичар Стенли Вилијам Хејтер, којшто е најшироко застапен во оваа колекција и којшто заслужува посебна изложба.

Изложбата *Форми во лет, меѓународни уметници во француските колекции* покажува посебен интерес за уметничките имиња и правци кои можеби не се многу познати, но денес се дел од колекцијата на Музејот на современата уметност во Скопје. Оваа колекција прикажува една генерација уметници кои живееле во време на длабоки сомнежи, но истовремено и на силна надеж. Со оваа изложба ѝ се оддава омаж на креативноста, како плод на уметничките размени на една генерација во потрага по заеднички јазик. Сите јазици се мешаат, правејќи го Париз модерен Вавилон чиј заеднички јазик станува уметноста. Оваа изложба има за цел да воспостави една *фиктивна заедница* на уметници, прикажувајќи ги нивните меѓусебни врски и средби. Таа ги обединува трагите од нивните заеднички простори на креативност: студиите, приватните академии, Школата за ликовни уметности во Париз, Саемот за Нови Реалности и други. Всушност, ова е една поставка која, пред сè, настојува да ги прослави овие заеднички патеки и движења.

Ако се нурнеме повторно во историјата и ако ги проучиме овие уметнички патеки, тоа би значело повеќе од обично историско истражување. Тоа е чин на сеќавање и почит кон Франција во втората половина на 20. век, време кога таа претставувала вистински уметнички простор за креативна размена. Денес, во овој турбулентен период одново проткаен со национализам и војни, токму ова сеќавање нè потсетува на суштинското значење на патувањата за уметниците, на меѓукултурното прифаќање и размени, како и на отвореноста на една земја да прима уметници од различни средини.

За да им се оддаде почит на уметниците од колекцијата во Скопје, изборот на дела е збогатен со видеа, кои се дел од Музејот на современата уметност во Лион. Поаѓајќи од темите за уметничките преселби, патувања и донации, изборот на видеа на три до четири уметници отвораат, исто така, и простор за меѓугенерациски и меѓуинституционален дијалог помеѓу нашите два музеја.

Матје Лелиевр

DES FORMES QUI VOLENT – Artistes internationaux dans les collections françaises

L'histoire de l'art du XXe siècle, marquée par la circulation des artistes et l'exil, révèle une fascinante diversité de trajectoires et de pratiques. Après la Seconde guerre mondiale, nombreux sont les artistes qui ont été attirés par Paris, ville cosmopolite et carrefour où de nombreuses communautés artistiques internationales ont pris forme. Paris, dans l'Europe d'après-guerre, est devenue un véritable terreau d'accueil pour ces artistes venus des quatre coins du monde, fuyant les régimes totalitaires, les conflits violents, ou les doctrines artistiques autoritaires. Ce dynamisme artistique a permis la naissance de mouvements importants, dont cette "Seconde École de Paris".

La sélection regroupée sous le nom de « Des formes qui volent » – titre d'une gravure d'Enrique Peyceré (1927 - 1988) - s'est ainsi particulièrement intéressée aux œuvres qui composent à posteriori cette seconde école de Paris, une acception finalement partielle de la réalité artistique de l'époque, qui regroupe certains styles favorisant l'abstraction en art, tels que le tachisme, l'abstraction lyrique, etc. Comme en témoigne cette sélection qui se concentre sur la période qui suit la Seconde guerre mondiale, la réalité est bien plus complexe, à l'image des individus ayant fait le choix volontaire ou forcé par les circonstances politique et/ou économiques de l'époque, mais aussi artistiques, de venir en France.

L'histoire, le public de Macédoine du Nord la connaît : L'effroyable tremblement de terre de 1963 et la construction spectaculaire d'un nouveau musée d'art contemporain. Suivent alors les voyages et les rencontres de son directeur, Boris Petkovski pour reconstituer une collection et son accueil par des collègues étrangers tels que Jean Cassou en France, alors directeur du Musée d'art moderne de la Ville de Paris. Quand Jean Cassou disait « la France, c'est l'école de Paris, et l'École de Paris est internationale », on y retrouve déjà la dimension de ville-monde, globalisée, cosmopolite, beaucoup plus complexe que ce que le nom de « seconde école de Paris », semble vouloir désigner. Boris Petkovski précise en 1966 dans le catalogue de l'exposition de la donation que celle-ci regroupe les figures les plus importantes de l'art français et mondial d'après-guerre. Les donations réalisées sont alors catégorisées par sections et des expositions viennent célébrer la cohérence de ces ensembles. Cependant, quand on considère la richesse de la sélection française, composées par une spectaculaire diversité d'origine des artistes, se pose la question de la pertinence d'une répartition par nationalités. L'après-guerre est une période de reconstruction mais elle reste une intense période de troubles, de doutes et de redéfinition. De nombreux artistes présents dans l'exposition se sont installés en France et ont parfois même pris la nationalité de leur pays d'accueil, quand d'autres ont décidé de poursuivre leur parcours ailleurs. Si certains ont fui les troubles, d'autres encore, sont venus grâce aux systèmes de bourses de leurs pays respectifs pour venir se former et ont bénéficié de l'accueil de structures telles que la Cité Universitaire internationale ou la Cité internationale des arts en train de se construire au moment de la donation de 1964. Quelle que soit le temps qu'ils ont alors passé en France, c'est là-bas qu'ils sont venus chercher quelque chose et qu'ils ont constitué cette école, ou, pour employer des termes plus contemporains, cette « Scène ».

Une scène artistique vivante se colore des personnalités qui la traversent, l'enrichissent, y laisse y peu d'eux-mêmes. Dans le catalogue de l'exposition qui célèbre l'accueil de cette collection à Skopje, Boris Petkovski revient sur les tendances artistiques telles qu'on les croise alors dans les ateliers, les galeries et les salons parisiens. Une grande curiosité se reflète dans cette sélection, mais dans ce texte, il s'attarde naturellement aux chefs de file. La collection de Skopje révèle cependant une toute autre réalité et il est intéressant d'y retrouver parmi les noms qui ont marqué l'histoire de l'art, des noms parfois moins connus, qui ne seront restés que peu de temps sur place, mais qui auront participé, même pour peu de temps, à ce seconde école de Paris, comme ces noms l'on retrouve de nombreux artistes ayant fréquenté par exemple « l'atelier 17 » cet atelier de gravure mythique, fondé par le peintre et graveur Stanley William Hayter, largement présent dans la sélection et qui mériterait une exposition dédiée.

« Des formes qui volent » prend donc le parti de s'intéresser en particulier à ces noms – à ces parcours - peut-être moins connus qui s'incarnent aujourd'hui dans la collection du musée d'art contemporain de Skopje, véritable photographie d'une génération saisie tant dans les doutes que dans les espoirs qu'elle a formulés. La créativité à laquelle nous rendons aujourd'hui hommage, est le fruit des échanges artistiques d'une génération à la recherche d'un langage commun. Toutes ces langues se mélangent alors, faisant de Paris une Babel moderne dont la langue commune serait l'art. Cet accrochage permet ainsi de reconstituer une « communauté fictive » qui s'autorise à brouiller les pistes et à imaginer les rencontres artistiques dans les ateliers, les académies privées, l'École des Beaux-arts de Paris, le Salon des Réalités Nouvelles, et bien d'autres encore. Un accrochage qui cherche avant tout à célébrer ces parcours et des déplacements.

Replonger dans cette histoire et prendre le temps d'étudier ces parcours, c'est célébrer cette terre d'accueil qu'a pu être la France dans la seconde moitié du XXe siècle et de rappeler aujourd'hui, en cette période troublée, marquée par le regain des nationalismes et de la guerre, l'importance que cela représente pour les artistes de voyager et cet enrichissement particulier que cela représente, pour un pays, de les accueillir.

Pour rendre hommage aux artistes de la collection de Skopje, une sélection d'œuvres vidéo issues de la collection du musée d'art contemporain de Lyon sera proposée. En s'appuyant sur des thématiques privilégiées telles que le déplacement des artistes, le voyage ou encore la question du don, des œuvres vidéo de trois à quatre artistes ont été choisies afin de favoriser un dialogue intergénérationnel et institutionnel entre les deux musées.

Matthieu Lelièvre

FORMS THAT FLY

The history of twentieth-century art, marked by the movement of artists and exile, reveals a fascinating diversity of trajectories and practices. After the Second World War, many artists were drawn to Paris, a cosmopolitan city and crossroads where numerous international artistic communities took shape. In post-war Europe, Paris became a veritable breeding ground for artists from the four corners of the globe, fleeing totalitarian regimes, violent conflicts or authoritarian artistic doctrines. This artistic dynamism gave rise to a number of important movements, including the “Second School of Paris”.

The selection grouped together under the name “Forms that fly” - the title of an engraving by Enrique Peyceré (1927 - 1988) - has thus taken a particular interest in the works that a posteriori make up this Second School of Paris, an ultimately partial acception of the artistic reality of the time, which brings together certain styles favouring abstraction in art, such as tachism, lyrical abstraction, etc. As demonstrated by this selection, which focuses on the period following the Second World War, the reality is far more complex, reflecting the individuals who made the choice to come to France, either voluntarily or forced by the political and/or economic circumstances of the time, as well as by artistic circumstances.

The story is familiar to the public in North Macedonia: the terrible earthquake of 1963 and the spectacular construction of a new museum of contemporary art. Then followed the travels and meetings of its director, Boris Petkovsky, to reconstitute a collection, and his reception by foreign colleagues such as Jean Cassou in France, then director of the Musée d'art moderne de la Ville de Paris. When Jean Cassou said “France is the School of Paris, and the School of Paris is international”, he was already referring to the city-world dimension, globalized, cosmopolitan, far more complex than what the name “Second School of Paris” seems to refer to. In 1966, Boris Petkovsky explains in the exhibition catalog that the donation brings together the most important figures in post-war French and international art. Donations are then categorized by section, and exhibitions celebrate the coherence of these ensembles. However, when one considers the richness of the French selection, made up of a spectacular diversity of artists' origins, the question arises as to the relevance of a breakdown by nationality. The post-war period was one of reconstruction, but also one of intense turmoil, doubt and redefinition. Many of the artists featured in the exhibition settled in France and sometimes even took the nationality of their host country, while others decided to pursue their careers elsewhere. While some fled the troubles, others came to France thanks to the scholarship systems of their respective countries, and benefited from the facilities of the Cité Universitaire Internationale or the Cité Internationale des Arts, which were being built at the time of the 1964 donation. Whatever time they spent in France at the time, it was there that they came to find something, and set up this school, or, to use more contemporary terms, this “Scène”.

A lively art scene is colored by the personalities who cross it, enrich it and leave a little of themselves behind. In the catalog for the exhibition that celebrated the arrival of this collection in Skopje, Boris Petkovik looks back at artistic trends as they were seen at the time in Parisian studios, galleries and salons. A great deal of curiosity is reflected in this selection, but in this text, he naturally focuses on the prominent figures. The Skopje collection, however, reveals a

very different reality, and it is interesting to find among the names that have left their mark on the history of art, names that are sometimes less well known, who only stayed a short time, but who participated, even if only for a short time, in this second Parisian school. Among these names are many artists who frequented “l'atelier 17”, for example, the mythical printmaking studio founded by the painter and printmaker Stanley William Hayter, which is widely present in the selection and deserves a dedicated exhibition.

“Forms that fly” therefore takes a particular interest in the names - and perhaps lesser-known paths - embodied today in the collection of Skopje's Museum of Contemporary Art, a true snapshot of a generation captured in its doubts and hopes. The creativity to which we pay tribute today is the fruit of the artistic exchanges of a generation in search of a common language. All these languages mixed together, turning Paris into a modern Babel whose common language was art. In this way, the exhibition reconstitutes a “fictitious community”, allowing us to blur the lines and imagine artistic encounters in studios, private academies, the Paris School of Fine Arts, the Salon des Réalités Nouvelles and many others. Above all, the exhibition celebrates these journeys and displacements.

To delve into this history and take the time to study these careers is to celebrate the welcoming land that France was in the second half of the 20th century, and to recall today, in these troubled times marked by the resurgence of nationalism and war, the importance for artists of traveling, and the particular enrichment it represents for a country to welcome them.

To pay tribute to the artists in the Skopje collection, a selection of video works from the collection of the Musée d'Art Contemporain de Lyon will be presented. Based on key themes such as the displacement of artists, travel and the question of gift, video works by three to four artists have been chosen to encourage an intergenerational and institutional dialogue between the two museums.

Matthieu Lelièvre